

ДОСТАТЪЧНОСТ НА ОТБРАНАТА В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ

о.р. ген. майор С. Събев

Днес и в бъдеще глобализацията ще остане основен фактор, определящ насоките и темповете на националното, регионално и световно развитие. Широко е разпространено схващането, че глобализацията е предимно международна икономическа интеграция. Същата, обаче има различни аспекти – политически, икономически, стратегически и културни. Международният валутен фонд определя глобализацията, като „нарстващата международна интеграция на пазари за стоки, услуги и капитали”. Същевременно същата е динамичен процес. Комбинацията на технологичния прогрес, понижените транспортни разходи и либерализиращите политики в ЕС и извън него, доведе до нарастване на търговския обмен и потоците на чужди инвестиции между страните. Глобализацията носи икономически облаги и възможности за повечето страни. Нейни основни елементи са трансгранични потоци на стоки, услуги, работна ръка, пари, технологии, информация, идеи, култури, организирана престъпност, оръжия. Същевременно, основните рискове, свързани с глобализацията са организираната престъпност и тероризма, както и разпространението на оръжията, в т.ч. и оръжията за масово поразяване.

След икономическите компоненти, не по-малко са важни в глобализацията са и компонентите, свързани със сигурността. Политическата и стратегическа глобализация днес и в бъдеще представлява значително предизвикателство, не само пред отделните държави, но и пред възможността на Европа да управлява своята сигурност в този нарастващо зависим изпълнен с нови рискове и опасности свят. Днес глобалните предизвикателства в областта на сигурността могат да бъдат идентифицирани в икономическите и социални напрежения, екстремистки идеологии, етническо изключване, международен тероризъм, разпространение на оръжия за масово унищожение и средства за пренасянето им, природни и причинени от хора бедствия, епидемии и

рискове на общественото здраве, нелегална търговия с наркотици и оръжия. Едно от последствията на глобализацията е миграцията на хора от по-слабо към по силно развити региони по света. Днес е безспорен извода, че глобалният тероризъм е една от международните заплахи за сигурността, породена пряко от ефектите на глобализацията.

Глобализацията и влиянието ѝ върху сигурността, отбраната и военните операции

След края на Студената война, в Европа е налице преекспониране на мирните дивиденди от нейното приключване, съпроводено със значителни съкращения на разходите за отбрана, въоръжените сили и способностите на почти всички европейски страни и пренасочване на ресурси към други сектори. Това дава основание на редица американски експерти и официални лица да направят тревожния извод, че в Европа демилитаризацията е достигнала до неприемлива степен и е голяма вероятността, финансовата и икономическа криза да бъде последвана от криза в сигурността и отбраната. След 2008 г. отбранителните разходи на страните от ЕС бележат устойчив спад, докато в други региони на света същите нарастват. По данни на SIPRI, този спад за 2010 г. е 2.8 %. В анализите на редица експерти и оценките на отделни политици се посочва една утвърждаваща се тенденция в политиката за сигурност на европейските държави – същата става все по-доминирана от една възходяща култура на демилитаризация.

Според някои изследователи, съвременната глобализация има оказва пряко влияние върху традиционната концепция за национална сигурност, а оттук и пряко влияние върху сегашните и бъдещи военни операции. Разкриването на “преките ефекти” на глобализацията върху военните операции се разглежда като предпоставка за включването на характеристиките на глобализираната международна система във вземането на решения по отбранителната политика и планирането. Тези ефекти се явяват и конкретни фактори, върху които министерствата на отбраната и министрите могат да базират някои от решенията си за плановете и структурата на въоръжените сили.¹

¹ Sam J. Tangredi, Effects of Globalization on Military Operations; The European Legacy, Vol. 8, No. 3, p. 300, 2003.

Сигурността в условия на глобализация става нарастващо базирана на сътрудничество, все по-силно утвърждавайки концепцията за сигурност чрез сътрудничество. По отношение на политиките за национална сигурност, глобализацията изисква държавите да интегрират военните и невоенни елементи на своята мощ. Глобализацията благоприятства появата на нови центрове на мощта, между които и транснационални компании и международни неправителствени организации. Съюзите между държави се явяват особено важни за управление аспектите на глобализацията в областта на сигурността и да гарантират успех в техните усилия на най-ниска цена. Новите асиметрични заплахи за сигурността, заедно с негативните ефекти на глобализацията заставят отделните страни и съюзи да задълбочават и консолидират техните политики за сигурност и отбрана. Координацията на отбранителните политики на страните-членки на НАТО и ЕС, позволява изграждането на необходимите способности за колективен отговор на рисковете и заплахите за тяхната сигурност и отбрана, генерирани от глобализацията.

Глобалният характер на някои от съвременните заплахи принуди редица държави и предимно държавите от НАТО и ЕС да изградят способности за провеждане или участие в глобални операции. Операциите на многонационалните сили в операцията “Пустинна буря в Ирак и операциите на НАТО в Афганистан са отделни примери за глобални операции на страните участващи в тях. Повечето от страните на двата съюза осъзнаха тази потребност, предизвикана от глобализацията и поддържат в част от въоръжените си сили способности за провеждане или участие в глобални операции.

Ефектите на глобализацията върху въоръжените сили, техните планове и операции ще стават все по-широко разпространени и нарастващи. Преди всичко, средата на глобалната сигурност ще се характеризира с нарастване на недържавни и международни заплахи за националната сигурност. Най-очевидната от такива недържавни заплахи е глобалния тероризъм. Други подобни заплахи са глобална престъпност, трафик на наркотици и хора, незаконен трафик на оръжия, незаконни миграции, международна корупция и пиратство. За всички тези заплахи националните граници не са напълно сигурни. Същевременно, тези заплахи потенциално могат да дестабилизируют отдалечени региони, с които глобалната икономика става нарастващо обвързана.

На второ място, вонните операции ще трябва да вземат все повече под внимание нарастващия международен трафик и търговия (особено по море). Повишеният международен трафик повишава и необходимостта от безопасност на морските линии за комуникации и преминаването през проливи и други уязвими морски участъци и тяхната повишена защита. Такава защита изисква по-големи морски ескортни способности, в т. ч. и за разузнаване.²

На трето място, между западните демокрации ще нараства загрижеността за икономическата сигурност. Не е сигурно дали националните и регионални икономики ще понесат успешно терористични шокове. Не е трудно да се прогнозира ефекта върху глобалната икономика, ако бъдат нанесени няколко терористични удара срещу важни икономически инфраструктури, като Интернет или глобални комуникации.

Глобализацията доведе и до глобализиране на редица нови рискове и заплахи, които все повече започнаха да влияят на националната сигурност на страните и да ги принуждават да вземат решения и предприемат действия, индивидуално или колективно, за тяхното неутрализиране. Част от тях са и тези, свързани с изграждане на нови отбранителни способности за: стратегическо разузнаване, борба с тероризма, отбранителни и настъпателни кибер способности, противоракетна отбрана, защита от оръжия за масово поразяване, противодействие на морското пиратство и др. Подобряването на съществуващи или изграждането на нови способности винаги е свързано с изразходване на допълнителни ресурси, респективно до повишаване на отбранителните разходи. В повечето региони на света, с изключение на Европа след края на Студената война, това се установи като устойчива тенденция, продиктувана от нови стратегии, които страните приеха за адекватен отговор на променената среда за сигурност под влияние и на глобализацията. Съкращенията на разходите за отбрана в европейските страни са значителни, което дава основание да се направи извода за реална демилитаризация на Европа. Сравнителната таблица за отбранителните разходи като процент от

² Ibid, pp. 302-303

брутния вътрешен продукт на САЩ и редица европейски страни дава нагледно доказателство за по-горния извод.³

Страна / Години	Средно за 1985-1989 г.	2008	2010
САЩ	6.0	4.0	4.7
Великобритания	4.5	2.2	2.7
Франция	3.7	2.3	2.0
Германия	3.0	1.3	1.27
Италия	2.3	1.3	1.4
Испания	2.1	1.2	1.2
Нидерландия	2.8	1.4	1.4
Белгия	2.8	1.1	1.1
Дания	2.0	1.3	1.4
Гърция	5.1	2.8	2.9
Полша	6.0	1.9	1.9
Чехословакия/ Чешка Република	5.8	1.4	1.4
Унгария	5.2	1.2	1.1
Румъния	4.5	1.5	1.3
България	8.2	2.2	1.6
Словакия	-	1.5	1.3

³ Financial and Economic Data Relating to NATO Defence, 2005-2010, допълнени с данни от национални източници за периода 1985-1989 г.

От таблицата е видно, че значително по-големи са съкращенията на отбранителните разходи в новите страни-членки на НАТО и ЕС. Това ги изправя пред по-големи затруднения в постигането на баланса между отбранителни потребности и възможността да отделят необходимите за това ресурси.

Особено силно е изразено несъответствието в ресурси и способности между САЩ и Европа, което подсилва извода за демилитаризация на европейските страни. Това е видно от таблицата за сравнителните данни на Европейската отбранителна агенция за 2010 г.⁴

Разходи / Страни	ЕС	САЩ
Цялостни отбранителни разходи (млрд. евро)	194	520
Отбранителни разходи като % от БВП	1.6	4.8
Отбранителни разходи като % от общодържавните разходи	3.2	11.2
Отбранителни разходи на човек от населението (евро)	390	1 676

Очевидно е, че Европа изразходва четирикратно по-малко средства за отбрана на човек от населението и трикратно по-малко отбранителни разходи, като процент от БВП. Това е в основата на несъответствието в способности между САЩ и европейските страни-членки на НАТО, допълнено и от голямото дублиране на способности в тях.

Във военната наука е общовалидна максимата, че ограниченията в ресурсите не следва да определят стратегията. А това означава, че стратегията, а не политиката трябва да доминира в определянето на отбранителните разходи. Но е вярно и това, че всеки военен план следва да взема предвид наличността на ресурсите и да бъде съответно приспособен към тях. Когато бъде дадена доминираща роля на фактора „какво можем да

⁴ Europe and United States Defence Expenditure in 2010; http://www.eda.europa.eu/Libraries/Documents/EU-US_Defence_Data_2010.sflb.ashx, 19.01 '12

си позволим” (affordability) и се поставят ресурсите преди анализа за необходимите способности, това, според редица анализатори, е най-лошата възможна основа на всеки стратегически преглед на отбраната. Образно казано, affordability следва да бъде колата, а стратегията-коня, в отбранителната политика на всяка страна.⁵ Наложилата се практика в последните 10 години, обаче, размести техните места и ролята на движеща сила бе поета от фактора „какво можем да си позволим” (affordability).

Днес и в бъдеще повечето европейски държави, включително и България, са изправени пред предизвикателството на съкращаването на числения състав на въоръжените сили и разширяващият се обхват на мисии и операции, в които може да участват. Несъмнено, съкращавайки отбранителните разходи и мирновременния състав на въоръжените сили и основни въоръжения води до загуба на способности. Как намаляващите способности да посрещнат увеличаващите се ангажименти е дилемата пред почти всички европейски държави. Въпреки че НАТО и ЕС започнаха да прилагат стратегии за постигане на максимален ефект от все по-ограничаваните ресурси за отбрана, тази дилема все още не е разрешена.

Глобалният характер на редица рискове и заплахи за сигурността днес и в бъдеще все по-често ще изисква и глобален отговор за тяхното неутрализиране. Днес международният тероризъм е вече глобална заплаха и изисква глобално противодействие. Същото се отнася за разпространението на оръжия за масово унищожение и трансграничната престъпност, киберзаплахите, както и трафика на наркотици, оръжия и хора.

Съвременните операции за управление на кризи са предимно многонационални, провеждани от многонационални сили, което поставя големи изисквания към тяхната оперативна и културна съвместимост, което значително усложнява и тяхната подготовка.

Може ли да говорим днес за военна глобализация?

Глобализацията промени в определена степен характера на съвременната война. Същата вече няма такъв масов характер, както беше до 50-те години на миналия век. Днес войната придоби предимно асиметричен характер.

⁵ The Defence Review: Affordability must be the cart, Strategy the horse;
<http://www.chathamhouse.org/media/comment/view/163503>, 28.11 '11

Успехът във войната вече не се измерва само с победата над въоръжените сили на противника, като същата създава само условията за постигането на стратегическите/политическите цели, като военната победа трябва да подготви по-добър мир след военния конфликт. Освен това въоръжените сили днес и в бъдеще трябва да бъдат по-мобилни и със способности за развърщане далеч извън националните територии. НАТО и ЕС създадоха прототипи на такива сили, като Алианса колективно прие и определени цели за развърщаемост и използваемост на националните въоръжени сили. Сложността на съвременната война вече не е по силите и способностите на отделна страна. Ерата на националните въоръжени сили в условията на глобализацията неотклонно отминава и налага същите често да бъдат елемент от многонационални сили. Това налага националните формирования да придобият редица специализирани умения, необходими за използването им в разширен спектър от операции.⁶

Глобализацията улеснява разпространението на оръжията за масово унищожение и техните носители. Глобализация въведе също нова форма на война – кибервойната. Военни експерти доказват, че днес над 30 страни са развили или развиват способности за стартиране на стратегически кибератаки, т.е да осъществят киберагресия.⁷

Ефектите на глобализацията върху въоръжените сили, техните планове и операции стават все по-широко разпространени и нарастващи. Високата степен на взаимозависимост между държавите е определено двустъпен меч. От една страна държавите могат максимално да се облагодетестват от широките възможности, които глобализацията им предоставя, от друга страна те са изправени пред редица предизвикателства и рискове, които е трудно и дори невъзможно да бъдат своевременно разкрити и неутрализирани. Днес е налице устойчива тенденция на преход от изграждане на отбрана срещу „видими противници” към изграждане на такава срещу „невидими противници”, в контекста на новите заплахи за сигурността.

Глобализацията подкопава мощта на отделните страни и предимно на малките държави, ограничавайки тяхната свобода на действие. Глобалните

⁶ Jean-Mark Rickli, *The impact of Globalization on the Changing Nature of War*, p. 5-7;

⁷ Antulio J. Echevaria, *Globalization and the Nature of War*, p. 3-4;
<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub215.pdf>, 22.12 '11

комуникации, използвани от враждебни групи вече са в състояние да предизвикат нарушение на вътрешния ред и стабилност на отделни държави.

Отбранителната индустрия в Европа и света става все по-многонационална. Международните компании все повече изместват националните. Така страните стават все по-зависими в доставките на въоръжение и оборудване от многонационални доставчици.

Структурата на силите е ограничена от цената и изисква баланс между това, което е необходимо за защита на жизненоважните интереси на страната и това, което страната може да си позволи. В последните 10 години в отбранителното планиране доминиращ стана критерия “affordability”, т.е. това, което може да си позволим. Но този критерий се оказва твърде променлив и зависим от приоритетите на различните правителства. Независимо, че през последните 10 години западноевропейските държави съкратиха значително числения състав на въоръжените си сили и основните въоръжения, през следващите няколко години са планирани още съкращения, което вече поражда загриженост дали същите ще могат да функционират пълноценно като страни-членки на НАТО. Великобритания е планирала съкращаване на числения състав на въоръжените си сили със 17 000 души, извеждане от въоръжение на един самолетоносач със самолетите “Харриер” и прекратяване на програмата за закупуване на нови морски патрулни самолети. Франция е с план за съкращаване на 46 000 души, а Германия – 41 000 души и 4 подводници и 10 кораба. Италия планира да съкрати 10 000 души. По-малки страни, като Нидерландия и Белгия планират също съкращения, съответно 12 000 и 15 000 души и извеждане от въоръжение на основните си бойни танкове.⁸

Трудно можем да говорим за баланс между необходимите отбранителни способности и налични ресурси, когато посоченият критерий “affordability” постоянно ограничава необходимите ресурси за изграждането им. Тук е важно да проумеем, че ако на дадена страна ѝ липсва капацитета да защити своите жизненоважни интереси, нейните сигурност и икономика ще пострадат в дългосрочен план. За тяхната защита все повече се налага необходимостта от нови способности за: кибер отбрана; противоракетна отбрана; повишена оперативна съвместимост; опериране в мрежи;

⁸ Adam Taylor, The Austerity Cuts Slamming Europe’s Armed Forces; <http://www.businessinsider.com/military-cuts-europe-austerity-2011-5?op=1>, 04.01 ‘12

повишена тактическа и стратегическа мобилност на силите; наблюдение, разузнаване, генериране и разпространение на разузнавателна информация; за командване и управление, включително на стратегически дистанции; антитерористични способности; способности за ликвидиране на последствия от използване на ОМП и други.

Националната отбранителната достатъчност в съюзен контекст

Много е спорен въпроса за отбранителната достатъчност, осочено в съюзен контекст. Концепцията за отбранителната достатъчност възникна у нас през 90-те години на миналия век, когато България трябваше сама да гарантира военната си сигурност, но разполагаше с ограничени ресурси за тази цел. Военната доктрина на България не адресираше пряко въпроса за отбранителната достатъчност. В нея се изискваше отбранителната политика да изгради необходимия отбранителен потенциал за неутрализиране на военни и терористични заплахи и надеждна защита на населението, обектите и териториалната цялост на страната (т. 18). Един от принципите на военната политика изискваше поддържане на отбранителен потенциал, адекватен на военностратегическата среда и ресурсните възможности на страната (т. 24), военното планиране имаше за главна цел изграждане и поддържане на адекватен отбранителен потенциал и бойна готовност (т. 31).⁹

През последните 12 години стратегическите ръководни документи в България не адресираха адекватно въпроса за отбранителната достатъчност и в частност достатъчността на въоръжените сили в променената среда за сигурност. От 1991 до 2004 г. страната ни трябваше самостоятелно да осигурява и гарантира националната отбрана и суверенитет, като за целта планираше и поддържаше по-високи нива на мирновременен и военновременен състав на въоръжените сили и основни въоръжения за тях, но не бяха дефинирани нивата, определящи отбранителната достатъчност.

След 2004 г. и понастоящем доминиращото схващане в политическите кръгове и част от академичната и експертната общност у нас е, че отбраната на страната е гарантирана от съюзните договорености и България не е нужно да изразходва значителни ресурси за по-големи отбранителни способности, а и в състояние на финансова и икономическа

⁹ Военна доктрина на Република България (1999/2002), с. 3-5

криза не е в състояние да задели необходимите за целта ресурси. Затова приоритетно усилията следва да бъдат насочени за изпълнение на поетите съюзни ангажименти. Проблемът е в това, че страната ни започна да отстъпва и от тях. Същевременно отбранителната достатъчност не се изчерпва само с изпълнение на съюзните ангажименти към НАТО и военните способности на ЕС. Отбранителната достатъчност днес и в бъдеще не следва да се свързва с поддържането на военновременни запаси в обеми и количества, характерни за периода на Студената война, нито за голям регионален или световен конфликт, защото вероятността за същите е нищожна. Същевременно, същите не следва да се изключват напълно и страната трябва да притежава механизми за бързо създаване на необходими запаси за потенциално по-голям конфликт, ако бъде въввлечена в него.

След приемането на страната в НАТО и ЕС, адекватността на концепцията за отбранителната достатъчност придоби друго измерение и нейната популярност почти бе заличена. Но принципът на достатъчността бе съхранен, като един от принципите на изграждането и развитието на въоръжените сили. Може да го намерим, както в Отбранителната стратегия на Р България, така и в Плана за развитието на въоръжените сили до 2014 г. Днес отбранителната стратегия на България разглежда изграждането на отбранителните способности на страната изцяло в съюзен контекст. Стратегията не адресира въпроса за достатъчни отбранителни способности и потенциал, а изисква “изграждане и непрекъснато развитие на подходящи отбранителни способности за противодействие на съвременните предизвикателства, рискове и заплахи” (т. 37), като приоритетно е развитието на способностите за колективна отбрана и за експедиционни операции (т. 39). Стратегията въвежда достатъчността, като един от принципите за изграждането и развитието на въоръжените сили (т. 80).¹⁰ Липсва, обаче, научнообоснована интерпретация на тази достатъчност на въоръжените сили в съюзен контекст, т.е. какъв състав и способности на силите са необходими за страната, когато тя е участник в отбранителен съюз. Липсата на ясен отговор на този въпрос дава възможност за редица спекулации по него, както и сравнителни съотношения на въоръжени сили и основни въоръжения между България и съседните ѝ страни, характерни за периода на Студената война. От друга

¹⁰ Национална отбранителна стратегия (2011), с. 8-15

страна, през последните 15 години са налице големи съкращения на въоръжените сили и основните им въоръжения, които основателно повдигат въпроса докога ще продължат и има ли някакво ниво, на което ще бъдат прекратени. Разработените планове за развитието на въоръжените сили, както до така и след присъединяването към НАТО установяваха различни нива на силите и основните им въоръжения, които бяха доминирани главно от фискални ограничения, а не от стратегическите изисквания.

В Бялата книга на отбраната на Р България от 2010 г. е дадена ясната оценка, че “ Днес е утопия да се мисли, че можем сами да защитим националната си територия, без да разчитаме на Съюза, на неговите колективни способности.”¹¹ Тази оценка е индикация, че страната ни не разполага вече с необходимите ресурси, сили и способности за самостоятелно гарантиране на необходимото ниво на отбранителна достатъчност, което е и основната причина за членството на страната в НАТО. В този програмен документ бе определен мирновременен военен числен състав на ВС не по-малко от 29 000 души с възможност за усиляване от 3 400 резервисти, който трябва да бъде достигнат до края на 2014 г. В разработения на негова база План за развитие на Въоръжените сили на Р България (времеви хоризонт до 2014 г.) бяха заложени и по-ниски нива на основните въоръжения в оперативна готовност.¹² Отразяват ли същите достатъчността на въоръжените ни сили до 2014 г. включително? След като в този план два от принципите за изграждане и развитие на силите са интеграция и достатъчност (с. 5), очевидно е, че правителството и законодателния орган на страната в съюзен контекст приемат тези параметри на въоръжените сили за достатъчни, формирани на основата на приетите сценарии за тяхното използване. В по-голямата част от академичната и експертна общност остава, обаче, усещането че тези нива са доминирани от ограниченията на отбранителните разходи, отколкото от стратегически съображения и изисквания.

¹¹ Бяла книга за отбраната и въоръжените сили на Република България (2010), с. 19

¹² План за развитие на Въоръжените сили на Р България (2010), с. 19;
<http://www.md.government.bg/bg/doc/misc/ProjectForce%20DevelopmentPlanVer20122010.pdf>, 13.01 '11

Отбранителната достатъчност за България винаги следва да бъде оценявана в два основни контекста – средата за сигурност и членството на България в две ключови регионални организации – НАТО и ЕС. Абстрахирането от тези два контекста води до абсолютизиране на отбранителната достатъчност и числените ѝ параметри, както и приемането ѝ като константна величина. Различната среда за сигурност изисква и съответна отбранителна достатъчност. По-благоприятната среда за сигурност в средносрочен и дългосрочен план дава възможност за по-ограничени отбранителни разходи и по-умерен отбранителен потенциал и способности. Нейното усложняване и повишаване вероятността от регионален или световен конфликт изискват по-висока степен на отбранителна достатъчност. В подобен контекст е и развитието на отбраната на повечето европейски страни след края на Студената война.

Отбранителната достатъчност днес следва да се свързва с изграждане на всички необходими отбранителни способности, военни и невоенни, които гарантират изпълнението на възложените мисии и задачи на въоръжените сили и защитата на населението при военен конфликт и кризи с военно участие. При това следва да се отчита, че повечето мисии и задачи въоръжените сили ще изпълняват в съюзни конфигурации, т.е. без ангажиране на целия състав и способности на въоръжените сили. Но страната трябва да бъде готова или да има планове за нарастване на готовността си за най-тежкия сценарий на активиране на отбранителните си способности. Едно от основните предназначения на стратегиите и плановете за отбраната и развитието на въоръжените сили е да гарантират постигането на отбранителна достатъчност. Но както в стратегиите, така и в провежданата отбранителна политика в България през последните 20 години липсват критерии, по които да се оценява нивото на тази достатъчност и нивото, под което същата не следва да спада. Конкретно за въоръжените сили това ще означава до какво ниво същите могат да бъдат съкратени, без риск да изпаднат в състояние да не могат да изпълнят възложените им мисии и задачи в национален и съюзен контекст.

Изграждането на отбранителната достатъчност следва да бъде измервано и управлявано. Поради факта, че същата не е достатъчно научно обоснована и измервана, не е и надеждно управлявана. По нея няма академичен, експертен, институционален и политически консенсус. За целта е необходимо приемане на национално равнище на редица показатели или

критерии, които следва да бъдат спазвани за определени периоди от време. Същите могат да бъдат променяни, в зависимост от тенденциите в развитието на средата за сигурност, но не и произволно нарушавани. Като такива могат да бъдат използвани:

- Отбранителни разходи на страната като процент от БВП;
- Отбранителни разходи на страната на човек от населението;
- Мирновременен и военновременен състав на въоръжените сили;
- Мирновременен и военновременен състав на основни въоръжения;
- Минимално ниво на подготовка военните формирования и оперативна готовност на основните въоръжения на въоръжените сили на страната;
- Ниво на съюзните ангажименти към националната отбрана;
- Нива на мобилизационните ресурси от различен тип, на разположение за използване при кризи или военно време;
- Минимален капацитет и степен на готовност на националната система за командване и управление в кризисна и военновременна ситуация;
- Степен на подготовка и готовност на национална инфраструктура за целите на отбраната във военно време;
- Степен на подготовка на националните институции и населението за функциониране във военно време;
- Минимални нива на национални запаси
- Минимални нива на производствени мощности на националната отбранителна технологична и индустриална база;
- Минимален капацитет и степен на готовност на националната комуникационно-информационна система за военно време.

Същевременно съдържанието на тези критерии съставлява и елементите, които формират отбранителната достатъчност. Следва да се отчита, че днес и в бъдеще, в условията на глобализация и членство в отбранителен

съюз, периодите на криза или военно време за страната ще бъдат значително по-кратки. В тях едва ли ще се наложи страната ни да активира целия си отбранителен потенциал.

В заключение е важно да подчертаем, че принципът за отбранителната достатъчност изисква съответна политика и действия за неговото спазване. Необходими са и задълбочени изследвания на неговата същност, съдържание и критерии за оценка на неговата изпълнимост. Очевидно е, че днес в значително по-благоприятната среда за сигурност и съюзни гаранции за отбраната на страната, параметрите на нейната отбранителна достатъчност са различни, в сравнение с периода на Студената война. Анахронизъм е днес и в бъдеще да очакваме, че на страната ни е необходима и може да поддържахме въоръжени сили и количества основни въоръжения до нива, близки за миналия век. Същевременно трябва да имаме експертен, обществен и институционален консенсус за минималните нива, под които не следва да преминаваме. Всяко правителство и ръководство на отбранителната институция на страната следва да има пределна яснота за риска, който поема, ако премине под нивото на отбранителната достатъчност. В условията на глобализация е предимство на страната да бъде в съюз за сигурност и отбрана. Същевременно, тя се нуждае от по-голямо разнообразие от способности за реакция и неутрализиране на много по-широк обхват от предизвикателства, рискове и заплахи, с потенциал да застрашат нейната сигурност и отбрана.

Същевременно ЕС и НАТО са безалтернативни инструменти за управление на глобализацията в регионален план. Членството на България в двата съюза ѝ предоставя редица предимства за неутрализиране на негативните влияния на глобализацията в областта на сигурността и отбраната и достъп до способности, които страната не е в състояние самостоятелно да придобие.